

DIAMAS

Developing Institutional Open Access
Publishing Models to Advance
Scholarly Communication

Podrška zajednice, otvorena infrastruktura i dijamantski otvoreni pristup

Beograd, 16. oktobar 2023.

Međunarodna nedelja otvorenog pristupa

Tema: Zajednica je važnija od komercijalizacije

The DIAMAS project has received funding from the
European Union's HORIZON-WIDERA-2021-ERA-01 grant

Pregled

- Anketa sprovedena u okviru projekta DIAMAS
- Kontrolna lista dobre prakse
- Standardi za institucionalno izdavaštvo u otvorenom pristupu
- Članstvo u organizacijama i podrška inicijativama
- Iskustva urednika
- Pitanja i odgovori

Projekat DIAMAS

Osnovni podaci

- 36 meseci, od 1. 9. 2022.
- Finansira se kroz program Horizon Europe
- Budžet: 3.000.000 eura
- Učestvuju 23 organizacije iz 12 evropskih zemalja

Ciljevi projekta

- Usaglašen, kvalitetan i održiv ekosistem za naučnu komunikaciju koji će omogućiti da otvoreni pristup postane standardna praksa u naučnom izdavaštvu u okviru Evropskog istraživačkog prostora.
- Izgradnja zajednice, servisa i netehničke infrastrukture za nosioce institucionalnog izdavaštva
- Standardi, smernice i dobra praksa biće ugrađeni u Extensible Quality Standard for Institutional Publishing (EQSIP).

Aktivnosti

- **Mapping the European landscape of IPSP**
(lead: UiT) → Sep 2022–Nov 2023
- **Setting standards and assessing quality gaps for IPSP**
(lead: Fecyt) → Sep 2022–Dec 2023
- **Building IPSP capacity through knowledge sharing**
(lead: OPERAS) → Feb 2023–Sep 2025
- **Exploring and supporting the sustainability of IPSP**
(lead: SPARC Europe) → Sep 2022–Apr 2025
- **Providing actionable recommendations for IPSP**
policies and strategies (lead: Jisc) → Sep 2023–Apr 2025
- **The road to impact: outreach, dissemination, engagement, exploitation** (lead: LIBER) → Sep 2022–Sep 2025)

Rezultati ankete

Anketa

- Uvodna pitanja
- Finansiranje
- Vlasništvo i upravljanje
- Otvoreni pristup i prakse u vezi sa otvorenom naukom
- Uređivanje (kvalitet i organizacija) i naučni integritet
- Tehničke komponente
- Vidljivost (uključujući i indeksiranje)
- Jednakost, raznolikost i inkluzija

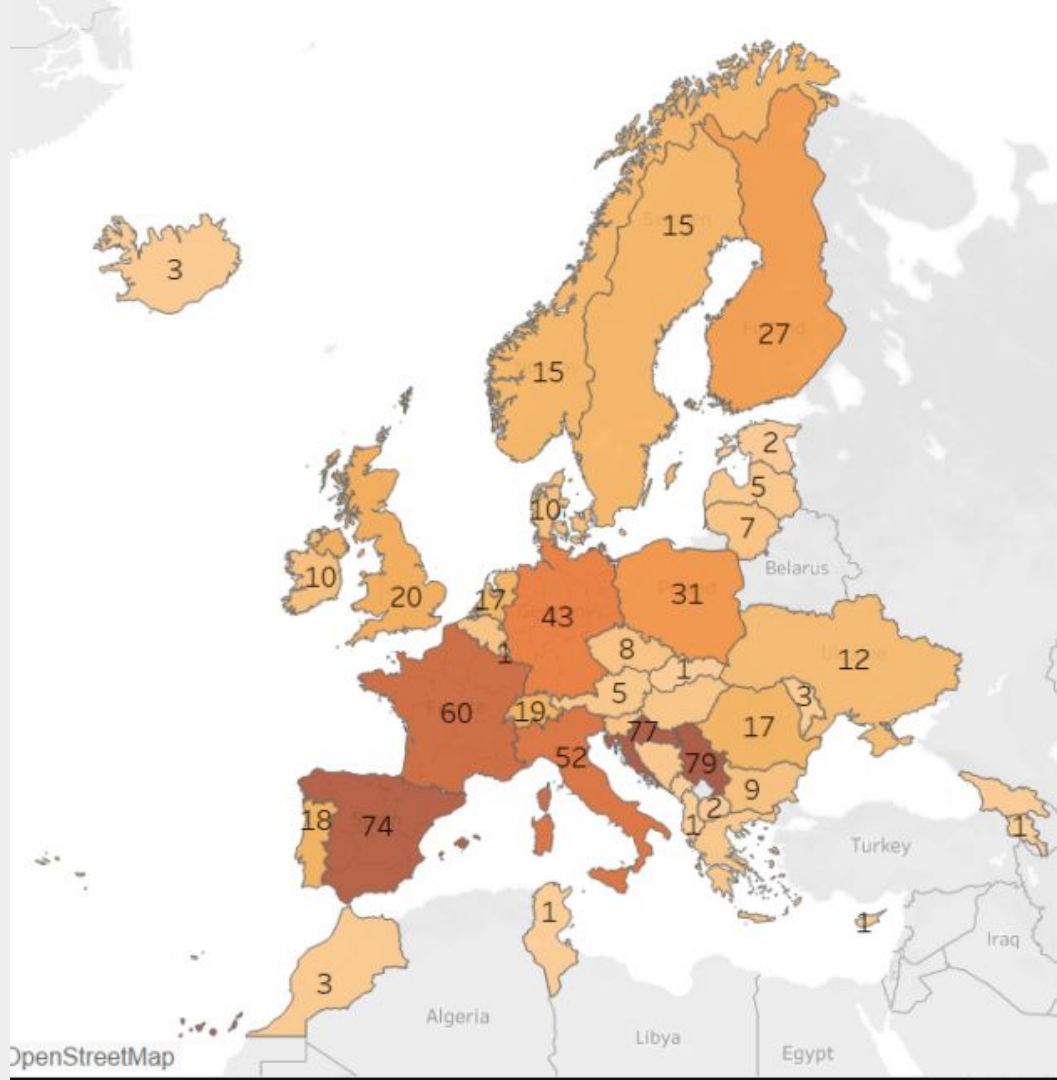

Anketa

685 validnih odgovora iz 43 zemlje (najviše iz Srbije, Hrvatske i Španije; u Turskoj naknadno sprovedena, zbog zemljotresa)

	n	%
Južna Evropa	322	47.0
Zapadna Evropa	153	22.3
Severna Evropa	114	16.6
Istočna Evropa	87	12.7
Severna Afrika	4	0.6
Jugozapadna Azija	2	0.3
Ostatak sveta	2	0.4

Izvor: <https://diamasproject.eu/early-impressions-from-the-diamas-survey/>

Anketa: učesnici

546 institucionalnih izdavača
143 pružaoca usluga

$\frac{2}{3}$ su nekomercijalne javne organizacije
Preko 85% su neprofitne organizacije

$\frac{3}{4}$ ima 0-5 zaposlenih u izdavačkoj delatnosti (u Južnoj Evropi je udeo organizacija sa 0 zaposlenih znatno veći nego u drugim delovima Evrope)

Većina objavljuje 1-5 časopisa i do 50 članaka godišnj

oblast	n	%
Poljoprivredne nauke	82	12.0
Inženjerstvo i tehnologija	163	23.9
Humanističke nauke	369	54.2
Medicinske nauke	146	21.4
Multidisciplinarni	308	45.2
Prirodne nauke	183	26.9
Neakademski sadržaji	41	6.0
Društvene nauke	376	55.2

Finansije, saradnja, izazovi

- Oko polovine učesnika nije odgovorilo na ovo pitanje, nije želelo da kaže ili ne zna
- Polovina onih koji su odgovorili ima budžet do 50 hiljada eura (oko 7% ima budžet manji od 1000 eura)
- Manje od 4% ima budžet veći od million eura (većina u Severnoj i Zapadnoj Evropi)
- Polovina ima definisan godišnji budžet; oko 30% nema definisan budžet
- Podrška matičnih organizacija i sredstva iz javnih izvora su najčešći izvor finansiranja
- Preko 60% se oslanja na 1-2 izvora finansiranja, a skoro 50% se u velikoj meri oslanja na nefinansijsku podršku matičnih institucija i volonterski rad
- Spektar usluga i broj publikaciji nisu uvek povezani sa budžetom i brojem angažovanih saradnika
- Saradnja je najpoželjnija u oblasti IT usluga, produkcije i edukacije, pa ipak oko 15% učesnika ne želi da saraduje sa drugima kako bi smanjilo troškove
- Oko 60% se suočava sa finansijskim teškoćama u obezbeđivanju infrastrukture i usluga
- Za 44% članarine u međunarodnim organizacijama predstavljaju izazov

Otvoreni pristup i otvorena nauka

- Većina časopisa je u otvorenom pristupu; monografije i konferencijski zbornici u nešto manjoj meri (pouzdanost podataka je diskutabilna, naročito u vezi sa monografijama)
- Većina se poziva na politiku otvorenog pristupa (nacionalnu, institucionalnu, politiku časopisa)
- U nekim zemljama izdavačke platforme omogućavaju izdavačima da svoje politike učine transparentnim i pomažu im da ih definišu
- Creative Commons licence su u širokoj upotrebi (oko 50% koristi CC BY)
- Većina još uvek ne prihvata rukopise koji su prethodno objavljeni kao preprint
- Znatan broj izdavača ne čini reference i apstrakte dostupnima u skladu sa I40C i I40A
- Mali broj izdavača praktikuje različite oblike javne recenzije
- Oko 50% ima politike u vezi sa istraživačkim podacima
- Manje od 20% koristi CRediT Contributor Roles Taxonomy

Uređivanje (kvalitet i organizacija)

- Većina institucija učestvuje u izboru urednika, uređivačkih odbora, recenzenata, organizaciji uređivačkog rada
- Većina institucija ima politike u vezi sa naučnim integritetom (posebno u Istočnoj i Južnoj Evropi)
- Većina primenjuje neki oblik anonimne recenzije
- Nešto više od polovine proverava sličnost (plagijarizam)

Tehničke komponente

- Većina obezbeđuje tehničku infrastrukturu, učestvuje u uređivanju i stara se o kvalitetu metapodataka
- Oko $\frac{1}{3}$ se oslanja isključivo na institucionalne resurse
- Preko 60% koristi Open Journal Systems (OJS se nešto više koristi u Južnoj Evropi)
- Više od 80% koristi trajne identifikatore (najčešće DOI)
- 97% objavljuje puni tekst u PDF formatu
- XML JATS je veliki izazov
- $\frac{3}{4}$ redovno radi backup; čak 15% pružalaca usluga ne radi backup redovno
- Digitalno arhiviranje je najčešće obezbeđeno zahvaljujući nacionalnim bibliotekama
- Finansijska ograničenja, nedostatak ljudi i tehnička ograničenja su najčešći izazovi

Vidljivost

- Više od polovine nije zadovoljno trenutnim prisustvom svojih izdanja u indeksnim bazama podataka
- U Istočnoj i Južnoj Evropi se pridaje veći značaj Web of Science i Scopusu (i to verovatno ima veze sa programima sufinansiranja časopisa i evaluacijom naučnog rada)
- U Severnoj Evropi se veći značaj pridaje DOAJ

Jednakost, raznolikost i inkluzija

- Usklađivanje sa standardima pristupačnosti je veliki izazov
- Relativno mali procenat izdavača primenjuje mere u ovoj oblasti i prati njihovo sprovođenje
- 45% objavljuje puni tekst na više jezika
- Većina onih kojima engleski nije primarni jezik objavljuje apstrakte i ostale metapodatke na engleskom
- Za većinu mašinsko prevođenje nije opcija za obezbeđivanje metapodataka na drugim jezicima

Srbija

- 280 institucija je pozvano / 79 odgovora
- Većina značajnih pružalaca usluga je odgovorila
- 70% su javne institucije
- neki odgovori su očigledno netačni
- skoro 40% nema angažovane plaćene saradnike, a $\frac{1}{3}$ ima 2-5 plaćenih saradnika
- za 53% je srpski glavni jezik, za $\frac{1}{3}$ je engleski glavni (9 objavljuje samo na engleskom)
- veoma mali broj izdavača je član međunarodnih organizacija i podržava međunarodne inicijative
- oko 90% objavljuje 1-5 časopisa, a oko 80% 11-100 članaka i 1-10 knjiga godišnje
- 60% ima definisan budžet, a niko nema godišnji budžet veći od 50.000 eura (ali nisu svi odgovorili na ovo pitanje)
- časopisi su uglavnom u otvorenom pristupu, a monografije u znatno manjoj meri
- Ostalo se uklapa u opštu sliku

Akcije

Kontrolna lista dobre prakse

- Na osnovu analize preko 50 dokumenata (smernica, kriterijuma za indeksiranje, kriterijuma za finansiranje itd.)
- Kompletna analiza: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7859172>
- Kontrolna lista: <https://diamasproject.eu/best-practice-s-checklist-for-diamond-oa-publishers/>

AKCIJA

- Proverite u kojoj meri je vaš časopis usklađen sa principima dobre prakse i šta možete da uradite kako biste popravili trenutno stanje

Open science practice

▼ Click to expand/collapse

Do you use CC-BY as the preferred open licence for journal articles, and other types of CC licences for book publications? Do you display licensing information?

How to: 'Displaying Licensing Information - OA Journals Toolkit', 2023. <https://www.oajournals-toolkit.org/policies/displaying-licensing-information>.

Do you have a data availability policy? Do you provide clear data sharing guidelines? Do you require authors to provide a data availability statement? Do you encourage authors to make data related to their submissions available in a repository already at the time of submission?

How to: 'Open Data, Software and Code Guidelines'. Open Research Europe, Accessed 13 July 2023. <https://open-research-europe.ec.europa.eu/for-authors/data-guidelines>.

Do you encourage authors to share their manuscripts as preprints by depositing them and making them immediately available in open repositories, including preprint repositories, at all stages of the publication process? Do you encourage authors to share the details of their research in a public registry before conducting the study (as a preregistration report)?

Standardi za institucionalno izdavaštvo u otvorenom pristupu

- Na osnovu analize dobre prakse nastao je prvi nacrt standarda (Extensible Quality Standard for Institutional Publishing - EQSIP)
- Urađena je analiza usklađenosti/neusklađenosti sa trenutnim stanjem (provera stanja na veb-sajtovima izdavača i intervjuji sa izabranim izdavačima)
- Još uvek prikupljamo komentare izdavača
- Konačna verzija standarda se očekuje krajem februara 2024

AKCIJE

- Pročitajte EQSIP: <https://diamasproject.eu/poster-eqsip/>
- Pošaljite komentare: <https://forms.gle/AY1Kf3FHGmow1vVB6>
(Posebno naglasite koje stavke vam nisu jasno, sa kojima se ne slažete ili ne biste mogli da se uskladite)

Članstvo u organizacijama i podrška inicijativama

- Da li u Srbiji postoji nacionalno udruženje izdavača koje bi štitilo interese institucionalnih izdavača naučnih publikacija?
- International Publishers Associations (asocijacija nacionalnih udruženja)
- Federation of European Publishers (FEP) (asocijacija nacionalnih udruženja)

AKCIJE

- Razmislite o osnivanju nacionalnog udruženja institucionalnih izdavača, ili izdavača u otvorenom pristupu
- Učlanite se u međunarodne organizacije (uključiti članarine u budžet)
- Podržite inicijative (nema troškova)

Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA)

Ko?: Organizacije

Veb-sajt: <https://oaspa.org/>

Koristi: <https://oaspa.org/membership/membership-benefits/>

Beneficije za akademske izdavače u vezi sa članarinom u CrossRef-u

Kriterijumi: <https://oaspa.org/membership/membership-criteria/>

Za izdavače časopisa: bar jedan časopis u DOAJ; bar jedan časopis koji koristi licencu CC BY ili CC BY-NC

Procedura: <https://oaspa.org/membership/membership-applications/>

Članarine: <https://oaspa.org/membership/membership-dues/>

75 eura godišnje za akademske izdavače

Association of European University Presses (AEUP)

Ko?: Organizacije

Veb-sajt: <https://www.aeup.eu/>

Članstvo - kriterijumi i procedure: <https://www.aeup.eu/membership/>

5-40 naslova (knjiga i časopisa): 125 eura godišnje

Committee on Publication Ethics (COPE)

Ko?: Organizacije, časopisi

Veb-sajt: <https://publicationethics.org/>

Članstvo - kriterijumi i procedure:

Članarine: <https://publicationethics.org/cope-membership-subscription-fees>

Popusti: <https://publicationethics.org/reduced-membership-fee>

Najniža članarina je 186 funti; zemlje u regionu ne zadovoljavaju kriterijume za besplatno članstvo, a popust mogu da ostvare samo oni časopisi koji nemaju finansiranje

European Association of Science Editors (EASE)

Ko?: Pojedinci

Veb-sajt: <https://ease.org.uk/>

Koristi: <https://ease.org.uk/membership/benefits-of-ease-membership/>

Članarine: <https://ease.org.uk/membership/membership-types-and-rates/>

(individualno članstvo)

Za članove iz Srbije i zemalja regiona: 60 funti (sa popustom)

Grupna članarina: 39-48 funti po osobi, u zavisnosti od broja osoba

Sponzorisano članstvo:

<https://ease.org.uk/membership/sponsored-members-scheme/>

Declaration on Research Assessment (DORA)

Ko?: Organizacije, časopisi, pojedinci

Veb-sajt: <https://sfdora.org/>

Prevod Deklaracije: <https://sfdora.org/read/read-the-declaration-serbian/>

Potpisivanje: <https://sfdora.org/sign/>

Potpisivanjem se izražava podrška principima iznesenim u Deklaraciji (nema članarine)

Možete potpisati kao pojedinac i/ili kao institucija (ima i časopisa)

Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA)

Ko?: Organizacije

Veb-sajt: <https://coara.eu/>

Principi i obaveze: <https://coara.eu/agreement/the-commitments/>

Članovi: <https://coara.eu/coalition/membership/>

Iz Rumunije 21, iz Slovenije 10, iz Mađarske 9, iz Severne Makedonije, jedan iz BiH, jedan iz Hrvatske, jedan iz Bugarske; 0 iz Srbije, Crne Gore, Albanije

Principles of Open Scholarly Infrastructure (POSI)

Ko?: Organizacije

Veb-sajt:

<https://openscholarlyinfrastructure.org/>

Česta pitanja:

<https://openscholarlyinfrastructure.org/faq/>

Organizacije koje su prihvatile principe:

<https://openscholarlyinfrastructure.org/po-sse/>

Odluka o prihvatanju principa se objavi na sajtu,
zajedno sa ocenom usklađenosti sa
principima

So how does Crossref currently meet POSI?

Governance

- Coverage across the research enterprise.
- Non-discriminatory membership
- Transparent operations
- Cannot lobby
- Living will
- Formal incentives to fulfil mission & wind-down
- Stakeholder Governed

Sustainability

- Time-limited funds are used only for time-limited activities.
- Goal to generate surplus
- Goal to create contingency fund to support operations for 12 months
- Mission-consistent revenue generation
- Revenue based on services, not data

Insurance

- Available data (within constraints of privacy laws)
- Patent non-assertion
- Open source
- Open data (within constraints of privacy laws)

Helsinki Initiative on Multilingualism in Scholarly Communication

Ko?: Organizacije, pojedinci

Veb-sajt: <https://www.helsinki-initiative.org/>

Prevod na hrvatski: <https://www.helsinki-initiative.org/hr>

Potpisnici: <https://www.helsinki-initiative.org/en/signatories>

Potpisivanje: <https://www.helsinki-initiative.org/hr/sign>

Potpisivanjem se izražava saglasnost sa principima

Transparency and Openness Promotion (TOP) Guidelines

Ko?: Organizacije, časopisi (ali se trenutno ne primaju novi potpisnici)

Veb-sajt: <https://www.cos.io/initiatives/top-guidelines>

- Časopisi treba da usaglase svoje politike sa ovim smernicama (nije lako izvodljivo u svim disciplinama)
- Novi potpisnici se ne primaju od 2020.
- Časopisi se mogu predložiti slanjem poruke na top@cos.io

Ažurirani modeli politika časopisa

Najnoviju verziju uvek možete naći ovde: <http://repozitorijum.nb.rs/kutakzaurednike.aspx?upustvo=5>

Novo:

- Autori zadržavaju sva prava
- CC BY
- Istraživački podaci
- Prihvatanje negativnih rezultata
- Prihvatanje rukopisa koji su objavljeni kao preprinti
- Veliki jezički modeli i generativna veštačka inteligencija

AKCIJA

Ažurirajte politike ili ih definišite (ako ih već nemate)

Pitanja?

